

Un nou exemplar de la sèrie dels grans vasos ceràmics Hispano - Morescos

De no fa molt, és conegut un nou exemplar de la sèrie dels grans vasos hispano-morescos del tipus del de l'Alhambra de Granada. Aquest nou exemplar que ve a donar actualitat a tota la sèrie, formava part de la Col·lecció Burgio, a Mazara del Vallo, a la Sicília, d'on avui ha fugit, per a passar a engrossir la Col·lecció famosa de l'Institut de València de Don Juan a Madrid. La seva coneixença i l'interès de situar-lo entre els exemplars parells, hem cregut que seria un tema interessant als nostres lectors, que en veure reunides, mal sigui en reproducció, aquest seguit de grans peces, avui disperses per tot el món, afermarà la idea, ja comú, de com fou esplendorosa a Andalusia la producció de la ceràmica de reflexe metàl·lic.

En son conjunt, aquesta sèrie és única, entre els restes ceràmics de tot el món musulmà. Dins la seva categoria artística, res s'ha produït enlloc en tant grandiosos tamany, i bé que el tamany no pot donar categoria a les coses, en aquest cas, les dificultats de tècnica són tant importants, que la seva resolució indica en les manufactures àrabs d'Andalusia, un grau de perfecció i de domini, extraordinari.

L'atenció dels estudiosos sobre aquesta sèrie d'exemplars, ha suscitat algunes qüestions interessants, no pas definitivament resoltes encara, i una d'elles és la relativa al lloc de la seva fabricació.

Per la majoria, tots aquests vasos serien producte de les manufactures malaguenyes. Màlaga és la ciutat anomenada pels autors musulmans, en els seus poemes i en els seus viatges, com a centre productor de la ceràmica de reflexe metàl·lic a Andalusia. Un exemplar a la Col·lecció Sarre de Berlín, porta en el seu dors la inscripció Màlaga, certificant així la realitat del referit centre productor, i els autors que així opinen, oposen als partidaris d'una manufactura reial a Granada, el fet de l'escassetat de ceràmica de reflexes en els revestiments del dit palau.

Els partidaris d'una manufactura granadina, contesten aquesta observació, a base del caràcter limitat de la suposada manufactura principesca, reduïda a algunes bellíssimes peces que porten l'escut reial en la seva decoració, i a alguns vasos d'ornament i entre ells, el famós exemplar avui exposat en la «Sala de las dos hermanas», que aquí reproduïm. Hi ha encara entre ells, autors més radicals, que afirmen que el vas de l'Alhambra no és malagueny perquè no té reflexe metàl·lic, i que aquesta és una distintiva entre els productes de Màlaga i els de Granada, que en la primera són decorats després de cuita la peça en estat de biscuit, i en la segona, és a dir, en els granadins, la decoració es feta a base d'esmalts opaques, essent la peça crua. No obstant, el vas de la Alhambra, és un vas de reflexe metàl·lic i amb el reflexe pàl·lid i mal reeixit per excés de calcinació potser. Així, l'autoritat de M. Migeon, del Louvre, i del Prof. Gómez Moreno

El famós vas de l'Alhambra, exhibit en la «Sala de las dos hermanas». (Cl. Mas.)

de la Universitat de Madrid, que afirmen la naturalesa, reflexe metàl·lic, del vas de l'Alhambra, ens sembla decisiva. Encara és al Dr. Gómez Moreno a qui devem l'aportació més sòlida per a l'afirmació de l'existència d'una manufactura granadina, quan declara que «este ejemplar, con otros, es granadino, confirmado por su barro rojo (almagre muy abundante en un yacimiento al lado de la Alhambra)».

Hi ha doncs, una manufactura malaguenya que fabrica per a la exportació. Peces d'aquesta procedència semblen ésser algunes de

les que s'han trobat a Itàlia, i entre elles, la copa de la Col·lecció Sarre de Berlín, els plats del campanar de Ravenna, un encara en son lloc i altres dos al Museu de Berlín, algun exemplar trobat a Fostat (Vell Caire), els gerros sicilians de Palerm i de Mezara, el vas Fortuny al Museu de Petrograd i alguns altres. Hi ha també una manufactura reial granadina, de producció limitada al Palau, amb tons de reflexe més baixos i menys reeixits, a la qual es pot atribuir el vas de l'Alhambra i algunes peces de revestiment, així com possiblement els altres vasos

desapareguts d'aquell palau i dels quals els autors ens en donen referències.

La qüestió de la cronologia, ha donat lloc també a l'emissió d'opinions diverses. El Sr. Osma feia el vas de l'Alhambra de principis del segle xv, i en contra les seves raons, altres autors opinen que cal situar-lo a la meitat del xiv. Els fonaments d'aquestes datacions, no seria propi exposar-los en aquest breu resum, i el lector interessat podrà consultar la bibliografia que donem a la fi de l'article, de manera, que resumint les opinions referides, pot dir-se que la sèrie comença a la primera meitat del segle xiv i que els més moderns d'aquests vasos, serien de la fi d'aquest segle o de principis del següent, com a màxim.

D'algunes d'aquestes peces se'n sap una mica la història. La del vas de l'Alhambra, i dels seus parells desapareguts, té una mica de llegenda i tot, interessant i pintoresca.

Segons aquesta llegenda, en el segle xvi foren descoberts en un soterrani del palau, el vas de la «Sala de las dos hermanas» junt amb altres dos plens de monedes d'or. De la troballa en aquestes circumstàncies i del lloc de la mateixa, en el segle xvii, alguns autors en parlen (Pedraza i Argote entre ells) i en el xviii, el P. Echevarria, en els seus *Paseos por Granada y sus contornos*, 1767, se'n fa ressò en els pintorescos diàlegs entre «El Granadino y El Forastero», del qual transcriurem aquí la part que especialment interessa:

«Granadino.—No nos detengamos; vamos a ver un primor de escultura; vamos a la Sala de las Ninfas.

Forastero.—¡Qué bella bóveda! Esto está debajo el Cuarto de Comares. ¿Y no tiene inscripción ninguna?

Granadino.—No, señor, nada hay aquí que hable; sólo estas dos estatuas lo hablan todo, porque parecen estân vivas.

Forastero.—¡Hermoso primor son las Ninfas!

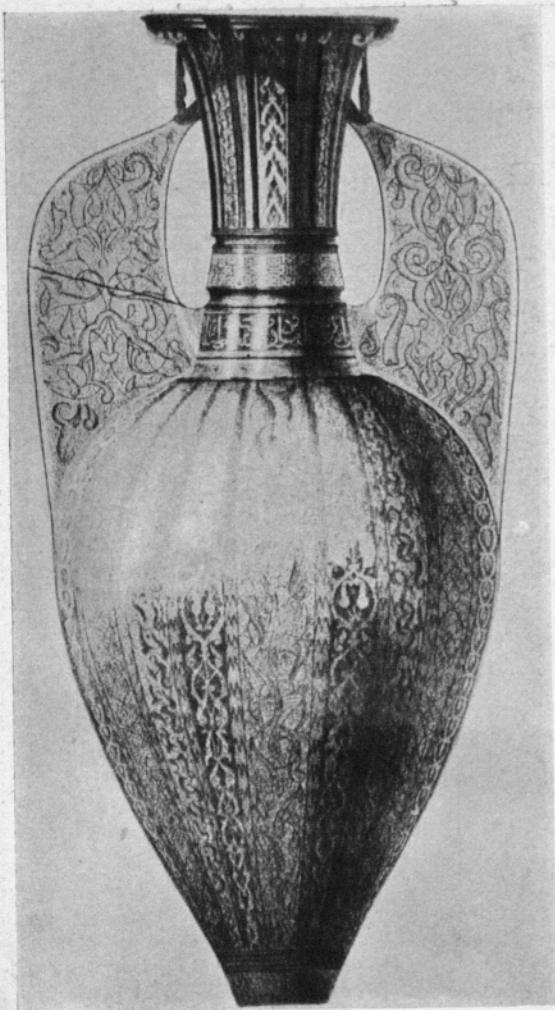
Granadino.—¿Ve usted ese modo de mirar de las dos a un lado mismo y aun a un mismo punto? Pues ambas dirígian su vista al sitio donde había oculto un gran tesoro, que consistía en unas jarras llenas de oro que las verá usted en los Adarves.

Forastero.—Feliz encuentro... etc.»

I continua el passeig.

«Forastero.—Volvamos a las jarras, que usted me dijo contenían el Tesoro. ¿Dónde se hallan?

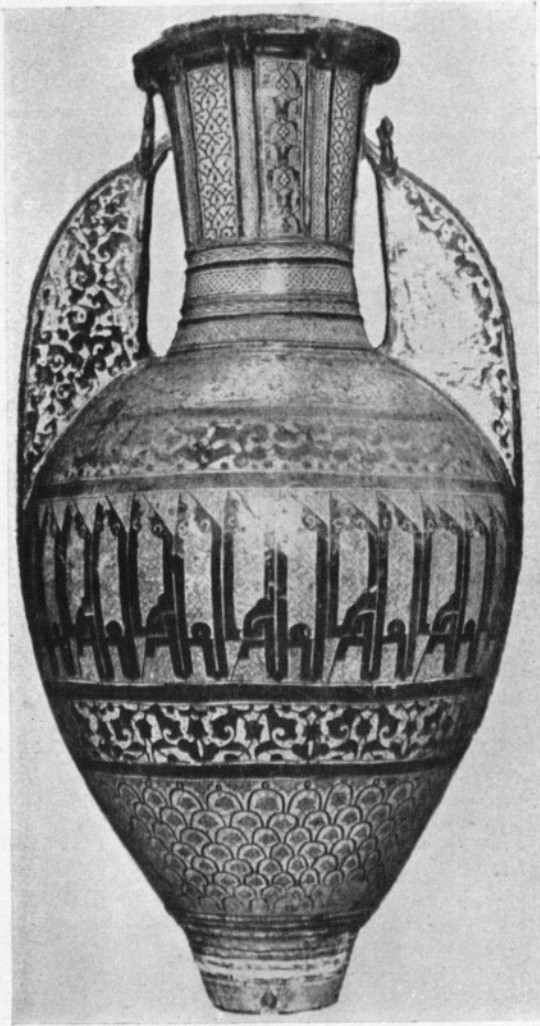
Granadino.—En los Adarves. En un jardincito muy precioso, que lo adornó y puso en muy bello estado, el Marqués de Mondexar, con el oro de este Tesoro, y tal vez fué su designio perpetuar allí la memoria, colocando las jarras en él como piezas muy exquisitas. Vamos allá y lo verá usted. Entremos por esta puerta y saldremos por la otra.

El vas del Museu Arqueològic de Madrid.
(Cl. Kumseick.)

MARIAN FORTUNY.—El vas de la col·lecció de Marian Fortuny, avui al «Museu de l'Hermitatge» de Petrograd.
(Cl. del Museu de l'Hermitatge.)

El vas del Museu Nacional de Palermo.
(Cl. Museu de Palermo.)

Forastero. — ¡Qué jardín tan precioso! ¡Qué vista tan admirable! Veamos las jarras. ¡Qué dolor! ¡Qué maltratadas están! Y lo peor es que expuestas a la inclemencia, cada día se irán deteriorando más.

Granadino. — Se llegarán a extinguir. Ya no quedan más que estas dos, y aquellos tres o cuatro pedazos de la otra. Cada uno que entra

aquí procura llevar su memoria, y así lo han pagado las jarras.»

Eren doncs tres vasos els que es trobaren en el segle XVI, segons la tradició, i en 1659, l'Abat Bertaut de Rouen, en el *Journal d'un Voyage en Espagne*, en trobà dos i els restes d'un tercer trencat. Ve el P. Echevarria després, en 1764, i en els seus *Paseos* constata encara la presència de dos i els fragments del tercer. Sobre la forma tradicional de la troballa res hi ha que la certifiqui, ni en la descripció de l'Alhambra que en 1526 fa Navarejo, es diu res de les gerres i menys del descobriment que li podia ésser posterior. Per D. Rafael Contreras, en lletra escrita en 1873 al Sr. Rada i Delgado, que estudià la qüestió, sabem, que «Marmol vió estos jarros y dos arcas de hierro en la bóveda de la Sala de las Ninfas, debajo de la Sala de Embajadores, y que oyó de algunos moriscos el relato de que las referidas arcas, guardaban caudales en tiempo de los moros».

En 1820, Ford, en «Hanbook for Spain» troba els dos vasos, servint per a posar flors en el jardí del Governador de l'Alhambra, D. Ignacio Montilla. El Baró Davillier recull la versió de que en aquesta època, una dama anglesa, amiga de Montilla, se n'emportà un dels vasos a Gibraltar. La desaparició es constata, però, en 1850, junt amb la dels trossos del tercer. Sortosament, l'autor anglès James Cavanah Murphy, en la seva obra *The Arabian antiquities of Spain*, 1813, publicava el dibuix del vas desaparegut que publiquem aquí, directament reproduït del seu llibre. Es creu que uns fragments d'aquest vas o els trossos del tercer ja trencat en el segle XVII, foren oferts modernament per un antiquari al

col·leccionista D. Guillem Osma, qui no els va adquirir pel seu alt preu. Es suposa també, si el coll existent en el Museu de la Societat Hispànica de Nova York tenia d'origen aquesta procedència, per algunes semblances que es troben amb el Vas dibuixat per Cavanah Murphy. De tota manera, res pot dir-se en concret sobre això, essent possible pel dibuix de Murphy, fer-nos càrrec de la magnificència de la peça desapareguda.

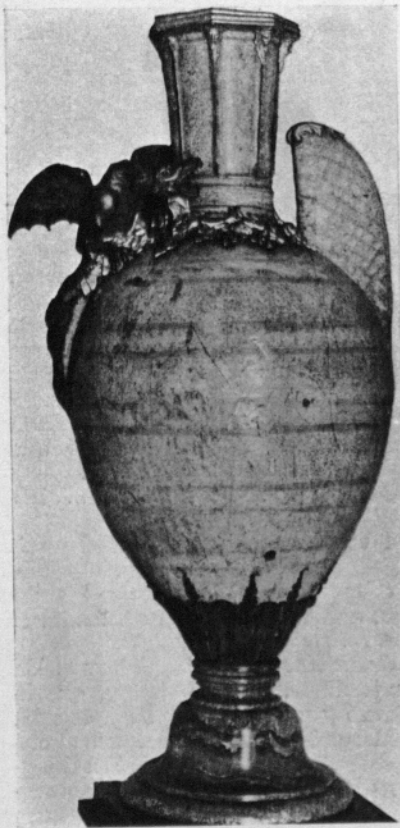
En 1872, Riaño vegé a l'església d'El Salar (provincia de Granada), servint de peu a la pica de l'aigua beneïta, un vas de tamany i forma semblant al de l'Alhambra, amb inscripcions. En 1873, el senyor Contreras afirma que el vas de El Salar el posseeix un «caballero de ésa» (Granada), i en 1875, Rada i Delgado diu que aquest el posseeix el pintor Fortuny. Com és sabut, el vas fou posat a la venda en morir l'artista, amb tots els objectes d'art del seu taller, i el vas fou adquirit aleshores, pel príncep Vasilevski de Rússia, i passà al Museu de l'Hermitatge a Petrograd, on actualment es troba.

Un altre vas de la sèrie fou trobat sense coll i nanses i amb el vernís tot destruït, a l'Alhambra. El senyor Contreras dona compte de la troballa i d'haver-lo posat a la disposició de la Comissió de Monuments de la dita ciutat, la qual el conservà en el Museu Provincial de Granada on avui pot veure's encara. L'estat de destrucció del vernís és tal, que lleva a n'aquest exemplar tot interès.

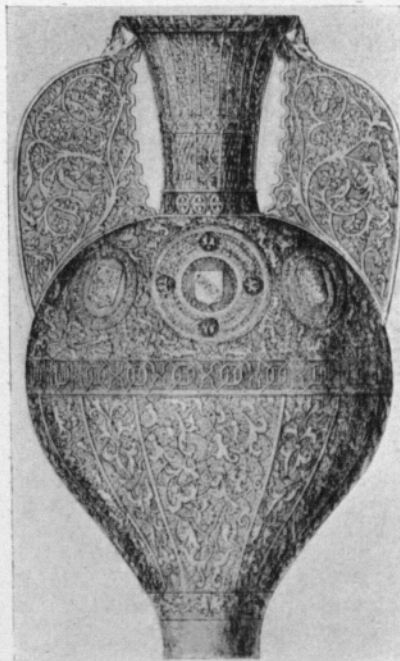
Altres dels de més categoria a Europa, similar al vas de Petrograd, anomenat «Vas Fortuny», és del Museu de Palerm, també amb inscripció constituint el principal

ornament i de tipus marcadament malagueny. L'exportació a Sicília es creu antiga.

Queda encara, referència d'altre existent en la Col·lecció Fortuny, descrit en el Catàleg de la mateixa, el destí del qual és desconegut. Diu el catàleg de la venda Fortuny: «Très-grand Vase, auquel manquent le col et les anses. La panse est ornée en bleu d'une zone d'inscriptions en caractères neskhy peu visibles, d'arabesques d'entrelacs, d'étoiles, etc., du même goût que ceux du vase de l'Alhambra; deux gazelles affrontées, rappellent beaucoup celles qui

El vas de la col·lecció Ulrica, al Museu Nacional de Stokolm.
(Cl. Museu de Stokolm.)

Dibuix del vas desaparegut de l'Alhambra.
(Reproducció del dibuix publicat a la obra de Murphy.)

se voient sur ce vase. Traces de reflets métalliques; hauteur 0.77 metres.»

Altres vas conté la sèrie; el del Museu de Stokholm. No es sap la procedència d'origen d'aquest vas, que es considera de fabricació malaguenya. Ingressà al Museu de Stokholm, amb altres objectes d'art, procedents de la Col·lecció de la Princesa Luísa Ulrica. Mancat d'una de les nanses, fou muntat sobre un peu i se li posà una nansa decorativa de metall de gust molt dubtós. Així el tenen encara exhibit a Stokholm. La seva decoració ofereix al costat dels altres exemplars una assenyalada monotonia.

Altres exemplar, procedent d'Hornos, hi ha al Museu Arqueològic Nacional de Madrid, considerat també malagueny. La seva decoració difereix molt dels anteriors i en la qual principalment hi intervenen fullatges, disposats en faixes verticals. És molt ben conservat. Gómez Moreno el qualifica d'obra malaguenya «de batalla», és a dir, de genre poc acurat.

Un altre exemplar és el de la Col·lecció Simonetti de Roma, molt incomplet, i amb la decoració molt destruïda, també considerat d'origen malagueny.

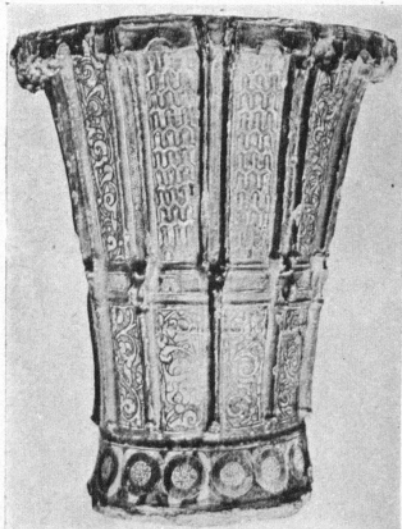
Finalment, cal esmentar entre els diversos fragments importants de grans vasos d'aquest tipus, els del Kensington de Londres i sobre tot el del Museu de Berlín, decorat amb grans medallons on es desenrotlla un tema de llaceries.

A l'ornament d'aquests, afecta similituds el vas de Mazara del Vallo, ara ingressat a la Col·lecció de l'Institut de València de Don Juan.

En ésser coneguda la presència d'aquest vas, fou interessada la seva adquisició a Anglaterra. No s'arribà a un acord, i el vas passà a Roma, d'on sembla que ha sortit per a ingressar al gran Museu que D. Guillem d'Osma llegà a Espanya, amb el nom d'Institut de València de Don Juan.

Cal felicitar a la institució madrilenya, per aquest ingrés que li fa un veritable honor.

El vas, perteneixia a la Col·lecció del Baró Burgio. Les seves mides són 1'20 m. d'alt per 1'85 de circumferència. Es mutilat de les dues nanses, i té un dels seus flancs, amb el vidriat i l'ornamentació molt destruïda. La decoració és a franges horitzontals, i amb grans caràcters neskhy que formen l'ornament de la més ample, interromput per medallons, on es dibuixen unes

Coll d'un vas del tipus del de l'Alhambra, a la col·lecció de la Societat Hispànica de Nova York. (Cl. S. H. N. Y.)

El vas de la col·lecció Burgio de Mazara del Vallo (Sicília) ara adquirit per l'Institut de València de Don Juan de Madrid. (Cl. del Museo Internazionale delle Ceramiche "Faenza".)

llaceries. Es considerat com a malagueny també i datable al segle XIV.

Heu's aquí, doncs, la llista comentada de la sèrie dels vasos del tipus del de l'Alhambra, que ha vingut a enriquir-se amb un nou exemplar, que fa honor veritable a la inigualada col·lecció, i al Museu de l'Institut de València de Don Juan, que ha fet l'esforç tan lloable de la seva adquisició.

Al Cav. Dr. Gaetano Ballardini, Director del «Museo Internazionale delle Ceramiche» i del seu butlletí *Faenze*, devem la gentilesa del clíxé que publiquem del nou vas encara inèdit al nostre país, així com les dades i informacions sobre el mateix, que amb dit senyor ens ha proporcionat l'arqueòleg i col·leccionista de Palermo, l'advocat Sr. Guido Russó, als qui remerciem des d'aquestes pàgines.

JOAQUIM FOLCH I TORRES.

BIBLIOGRAFIA.—Friederic Sarre: *Die Spanisch-Maurischen Lüsterfayancen des Mittelalters und ihre Herstellung in Malaga*, Berlin, 1903. — Ernest Künel: *Maurische Kunst*, Berlin, 1924. — Gómez Moreno: *Apunts personals presos, en les seves lliçons a l'Universitat de Barcelona*. Curset de 1922-23 a la Facultat de Filosofia i Lletres. — Gaetano Ballardini: *Obra de Malica, e ceramiche di Granada, Faenza*, 1922. — Luis Seco de Lucena: *La Alhambra*, Granada, 1920. — Rada y Delgado: *Jarrón árabe que se conserva en la Alhambra de Granada*. Museo Español de Antigüedades, Vol. V. — Riaño: *Classified and descriptive catalogue of the art objects of Spanish production in the south Kensington Museum*. London, 1872. — Murphy: *Arabian antiquities of Spain*. London, 1861. — Owen

Jones: *Plans, elevations, sections and details of the Alhambra*, London, MDCCCXLI. — Baron Davillier: *Histoire des fayences Hispano-Mauresques*. Paris, 1861. — Otto Von Falke: *Majolika*, Berlin, 1896. — Rafael Contreras: *L'Alhambra, l'Alcazar et la grande Mosquée d'Occident*, Madrid, 1889.

La Pittura Internazionale alla XIV Esposizione d'Arte della città di Venezia.

Italia, Stati Uniti, Rumenia, Olanda

(Continuació del n.º 12.)

E vorremmo — mentre altri moltissimi nomi ci vengono alla memoria — additare almeno Giuseppe Graziosi, plasmatore e modellatore di ritmi un po' scabri nel bronzo che egli tratta con spaghiatessa e acquafortista dei migliori che abbia oggi l'Italia, nel quale forse qualche volta un soverchio virtuosismo tecnico soffoca la sensibilità ch'egli avrebbe schietta, ma che si fa ammirare per la foga e l'ardore di vita espresse in ognuna delle sue opere.

Ma lo spazio ci tiranneggia e ci dichiareremmo paghi se questi nostri accenni potessero dare al pubblico di questa rivista un'idea del grande lavoro degli artisti italiani per creare un'arte novecentista che

unisca in giusta misura e in perfetto equilibrio la tradizione e la modernità.

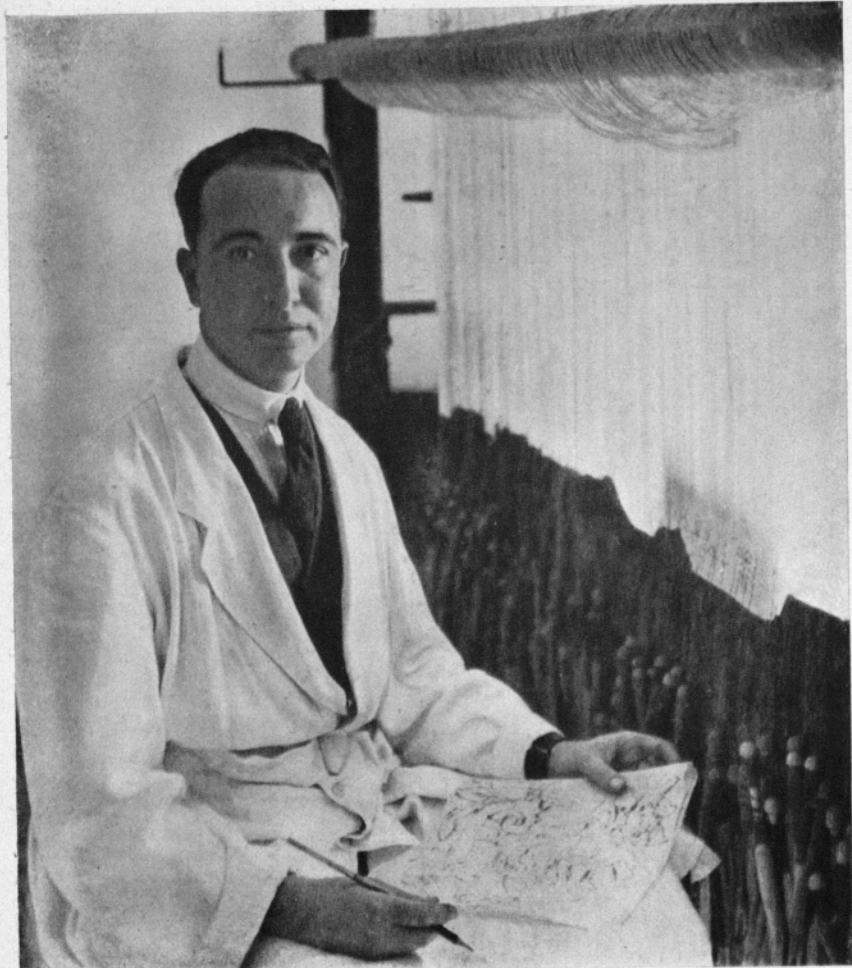
L'Olanda — se si eccettui un grande e ben composto ritratto di S. A. R. la Duchessa di Vendôme dipinto da Anton Van Welle, si è limitata a un'esposizione numerosa di bianco e nero, nella quale prevalgono le xilografie, varie di carattere e di tecnica, interessanti tutte da quelle tradizionali di C. Lebeau, che espone sette grandi ritratti espressivi e corretti, a talune esasperate composizioni espressioniste di P. Alma che ama i facili simbolismi guerreschi (*Soldati guidati dalla morte, Mammone che inghiotte i popoli*, ecc.) e le apparenze della vita moderna rese con un dinamismo che vorrebbe essere semplice ed è supremamente cerebrale; dal grottesco massiccio di Jan Wiegers, ai larghi paesaggi ritmici di Nyland. Non si può negare un certo fascino a talune composizioni klimtiane di Joan Collette, il quale sa spesso servirsi accortamente dell'elemento colore, come nei due *Peccati d'Adamo*, in cui spicca come un rosso sigillo il pomo offerto dalla donna all'uomo, nè si può negare la forza espressiva di certe teste profondamente e sommariamente scavate di Piet Wiegman, il quale sa anche rappresentare con castità di mezzi gli aspetti più umili della vita, come fa in *Stalla* e in *Vecchia mucca*.

Vale la pena altresì di additare talune scene bellissime di B. Essers, che predilige le vaste sinfonie nelle quali il legno mette il suo tono asciutto e robusto, quali *Primavera* — in cui alcuni giovani ignudi cavalcano tra gli alberi riflorenti — e la grande visione un po' orientale e arbitraria dell'inferno dantesco. E ricordiamo anche la cupa foga delle stampe di N. Eckmann e l'opera di J. G. Veldeer nella quale la nativa forza si disperde a volte in facili bizantinismi o in minuzie giapponesizzanti. Più aderente alla realtà è L. Wenkebac, il quale ha calmi paesaggi e belle anatomiche di salda armonia chiaroscurale. In uno sterile classicismo si perde invece il Van der Stok, decorativo e pesante e in troppo abili svolazzi e corimbi, contrari alla natura del legno, il Klooster.

Si disse recentemente che l'America del Nord non aveva una ben definita personalità artistica. E infatti nelle due sale degli Stati Uniti — che vorrebbero essere la prova del contrario — ben difficile è sorprendere quel ritmo unificatore che negli altri padiglioni, pur attraverso diversità di scuole e di stili, affratella

Fragment d'un gran vas del tipus del de l'Alhambra, al Kaiser Friedrich Museum de Berlín. (Cl. Dr. Sarre.)

El mestre tapisser Tomàs Aymat.

(Cl. Mas)

e identifica gli artisti d'una stessa nazione. Troppi ed evidenti sono gli influssi inglesi e francesi sulla pittura degli Stati Uniti, che pure ha in queste sale quadri di reale valore. Primo fra tutti quello intitolato *Colazione al grillo solitario* di Walter Ufer, molto ammirato e discusso per l'originalità della composizione e per taluni toni vivace-

mente realistici che definiscono bene gli oggetti e le persone nell'aria limpida del mattino. Un quadro di rara bellezza è quello di James F. Hopprins: *Giorno di Mercato in montagna* con una magnifica e solida figura contadinesca coloristicamente ambientata nel paesaggio sobrio che serve da sfondo. Lester W. Stevens espone un paese composto con

una tecnica solida e sana che sa usare ingegnosamente di certi squisiti grigi fondamentali.

Tra i ritrattisti accenniamo a Cecilia Beaux, che ha un concettoso ritratto femminile, abilmente composto dal lato espressivo e pittorico e ambientato in un notturno luminoso, raffinato nel contrasto delle tonalità gialle e violacee dell'abito, Douglas Volk, autore di un severo *Ritratto di Jon Cotton Dana* che ci viene dalla «Newark public Library», Giuseppe Trotta, con una *Fanciulla dal collare bianco* che rammenta, taluni ritratti dei bei secoli fiamminghi per la composizione e la tonalità, Adams Wayman, Mc. Lane Jean, con un soave *Ritratto di fanciulla*, Philip Robert, Tack Augustus Vincent, e Giovanni Troccoli B.

Un nudo un po' decorativo, sul quale un'ombra violacea tenue si distende accendendosi d'occhi di sole, si ammira in *Autunno* di Carl Friescke Frederick. Francamente inglese è la pittura di Ernest Lydia Field in *Olivia* e di Leon Kroll in *Sui colli*. Il primo ha un troppo evidente giuoco di bianco su nero, mentre il secondo si accontenta di tinte alquanto approssimative.

(Continuarà al n.º 14.)

Els tapissos i les alfombres de Tomàs Aymat

Hom té la culpa de que en Tomàs Aymat faci tapissos i alfombres. Un dia de l'any 1913, a París, on viviem junts, vàreig dir a l'Aymat que aquest ofici feia per ell: aplomat, pacient i constant fins a la perfidia, l'Aymat em va semblar l'home a propòsit per a importar a Catalunya aquest ofici. Demés, l'Aymat, com a artista que és, tenia un altre do,

que era el d'ésser sensible al bé de Déu de coses que des de la Diputació començaven a fer per Catalunya en Prat de la Riba i en Puig i Cadafalch. Pendre part a aquella feina que els dos patricis preparaven; aportar l'esforç personal a aquella obra de conjunt que venia a dotar la terra nostra d'una colla d'institucions de cultura, era un goig que no tothom sentia encara i que calia sentir-lo per a fer profitosa l'aportació. L'Aymat era dels que el sentien.

Aleshores l'Aymat tenia una pensió de les que la Diputació donava a Llotja, i passava els seus dies a casa d'un escenògraf on perfeccionava el seu ofici que havia après a casa de l'Olager Junyent, i cal dir que, en distreure'l del camí que havia emprès, jo no mirava pas a ell, sinó a una colla de plans i de projectes que sabia que tenien en Prat de la Riba i en Puig i Cadafalch sobre l'ensenyament dels Oficis d'art i sobre la fundació d'unes manufactures artístiques a la Casa de Caritat de Barcelona.

L'Aymat trobà encertat el meu projecte. Reflexiu com és i una mica fred, va estar motxo tot un dia, i l'endemà se n'anava al Museu de les Arts Decoratives i copiava, amb la seva gran traça d'aquarellista, un fragment de tapis del segle xv. Després, a les vetlles, en la cambreta d'estudiant que ens compartíem, posada en un quint pis d'un hotelet modest del barri de la Llotja, dibuixava un projecte de tapis que titulava «Les Veremes».

Al cap de poc, l'home ja se les havia arreglat, i es passava el dia a casa d'un tapisser dels Gobelins, a aprendre l'ofici. Després, ja era a la manufactura que anava; després ja en sabia... Jo el vàreig deixar a París, a l'anar-me'n a Alemanya, i per carta, de tant en tant i com qui no fa res, em parlava de la seva feina de tapisser.

Després em va dir que se n'anava

Tapisseria a punt de nus. "Diana." Projecte de Tomàs Aymat, i execució de la Manufactura de Tapissos i Alfombres de Sant Cugat. (Cl. Mas)

Els telers de tapissos d'alta llisa.

(Cl. Mas)

a Madrid a treballar a la Fàbrica Reial de Tapissos, on aprenia a fer alfombres. A la tornada, a casa seva tenia un teler i un encàrrec, i es dedicava a la restauració. Va venir la fundació de l'Escola de Bells Oficis, es va implantar l'ensenyament de la tapisseria i l'Aymat va muntar els telers i començà a ensinistrar als primers alumnes i entre ells a un grup de noies de la Casa de Caritat.

Allò de la manufactura a la Casa de Caritat no va reeixir, i l'Aymat va establir un taller a Gràcia. La feina li venia de totes bandes, i d'aquí va venir el muntar la fàbrica a Sant Cugat, on avui treballen uns quants homes i un bell aplec de noies en la producció d'alfombres i tapissos a mà.

Heu's aquí la història íntima d'aquesta novella manufactura catalana de tapissos i alfombres, en la fundació de la qual l'Aymat ha trobat en el seu germà Eduard un col·laborador entusiasta que, fent-se una preparació de químic, ha establert en la mateixa manufactura un tint que alhora que assegurés la qualitat dels colors respongués exactament als projectes que el pintor li donava, fins a lograr unes entonacions i uns matisos que avui són ja veritablement característics d'aquesta manufactura nostra.

Confesso que, sense tenir art ni part en tota la feina que ha fet l'Aymat, jo tinc un cert orgull de que hi hagi a Sant Cugat del Vallès una manufactura catalana de tapissos i alfombres a mà. La feina ha sigut d'ell i d'ell és la glòria. Jo em quedo amb la satisfacció d'haver-li dit, i d'haver-ho citat a un home que

Tapisseria a punt de Gobelin. Projecte d'en Tomàs Aymat "La Primavera". Execució en la Manufactura de tapissos i Alfombres de Sant Cugat. (Cl. Mas.)

tenia totes les condicions necessàries al cas.

L'Aymat ha conviscut a l'Escola de Bells Oficis amb en Galí, i el seu art ha trobat, amb el contacte amb aquell veritable artista, un afinament i uns horitzons d'inspiració magnífics. Demés, aquella adaptació de l'art a la tècnica, que en Galí entén tan bé, en les produccions de tapisseria i d'alfombres d'en Tomàs Aymat alcança en molts

casos la categoria d'exemple. Partint encara de les grans ensenyances dels models d'alfombres orientals i dels tapissos gòtics, en les alfombres i en els tapissos tracta de retornar al ver concepte del drap, defugint els realismes i elevant a un decorativisme abstracte les formes, de manera que la condició de la matèria tèxtil predomini i determini els caràcters artístics de l'obra.

Hem tingut, doncs, la sort de que al costat de l'home d'ofici hi

hagués l'artista, i que encara, al costat i compenetrat amb ell, hi hagués el químic que executés els tons de manera que tots els elements responguessin.

Així els germans Aymat, amb la seva manufactura de tapissos i alfombres, ofereixen un cas parell al d'aquells obradors medievals de tapisseria, que eren nuclis familiars, que de generació en generació s'anaven passant l'ofici. Així, la modèrra Barcelona dels tapissos pintats i de les tapisseries i alfombres importades, té a la mà una indústria que respon als projectes dels decoradors més exigents, que sovint és a l'estranger on els cal anar a cercar els elements ornamentals de la seva obra.

La producció que porta feta dona ja a la novella manufactura un crèdit extraordinari, i cal dir, a honor de Barcelona, que els telers de tapissos no han deixat de treballar des de que l'Aymat arribà a Barcelona sabent del seu ofici.

Es de dordre que la fotografia no logri donar una idea de la bellesa de les alfombres. El tapís que reproduïm, fet a nus, és el que decorava un dels murs en la bellíssima instal·lació d'en Marco a l'Exposició del Moble. Actualment està treballant en la confecció d'una gran tapisseria d'encàrrec, reproducció del Sant Sopar del Morales, i ha enllestit altre tapís amb dibuix original amb una al·legoria de «La Primavera».

La nostra GASETA, en celebrar-se l'Exposició de la Manufactura Aymat, a can Dalmau, s'honora en publicar aquesta notícia, i fa vots per a la seva prosperitat.

J. FOLCH I TORRES.

Les noies de Sant Cugat del Vallès treballant en el teler d'alfombres. (Cl. Mas.)

L'obrador de restauració de tapissos antics, o la Manufactura de Tapissos i Alfombres de Sant Cugat del Vallès. (Cl. Mas.)

LES EXPOSICIONS

Dibuixos i aquarel·les d'en Francesc Canyellas a «El Camarín»

Francesc Canyellas, en diverses ocasions, ha sorprès l'atenció del públic amb els seus quadres. En les darreres exposicions oficials d'art era concorrent assidu, i la seva pintura fresca i ferma, atreia i produïa l'elogi entre els visitants, ara amb els seus paisatges ufanosos, ara amb obres de més empena, on regnaven gràcils figures femenines, seriosament estudiades i concienzosa-ment resoltes.

L'art d'en Canyellas té les seves arrels en els mestres impressionistes francesos. Enamorat d'ells, en Canyellas ha seguit sota del seu mestratge, l'ofici de pintor, que estudià amb un gran afecte i una joiosa vocació. L'originalitat de l'obra no el preocupa, sinó que més aviat (i en això encerta) el preocupa la qualitat i la gràcia.

Un fruit d'aquesta preocupació són els estudis de figura i paisatge que ara exposa. Els dibuixos, d'una admirable correcció, tenen una tendresa inspirada. Passa Degàs, entre el pintor i la realitat, alguns cops; però això no treu la viva emoció a l'obra. En els paisatges hi ha una fluïdesa a la Renoir, és cert; però tant mateix és una fluïdesa viva i pura, que devem considerar com a cosa pròpia de l'artista. Emprant aquest els mitjans d'expressió d'aquells mestres, cal dir que no subjuga en ells la realitat, sinó que, al revés, té d'aquesta una visió pròpia que tradueix amb aquells mitjans tan bons.

Demés, en Canyellas és un seriós estudiant que demostra el goig de l'estudi per l'estudi, i en oferir-nos ara els fruits tan substanciosos d'aquest estudi, l'obra seva, no massa abundosa encara, es nimba d'una aurèola que la fa respectable i interessant.

La pintura del nostre artista té ja ara un fons de maduresa que en garantitza l'avenir, i les avençades que ara mostra al públic són documents que els nostres col·leccionistes no han de deixar passar per alt. El deliciós estudi per al seu quadre de

F. CANYELLAS. — Estudi d'una Ballarina. — Exposició de «El Camarín». (Cl. S.)

«La Ballarina», exposat en una de les darreres exposicions oficials de Belles Arts, té la valor d'un testimoni que certifica amb quanta devoció i amb quant aplom aquella obra tan bella va ésser feta. Amb la moda o contra la moda, aquests dibuixos vius conservaran la seva valor, petita com és l'obra, però aguda i immarcescible.

Galeries Laietanes. — Exposició col·lectiva dels «Conreadors de les Arts».

Aquesta entitat novella ens presenta l'obra de gent jove encara i poc coneguda del públic i ens descobreix l'esperança del bell planter de pintors que ve al darrera dels mestres de l'última generació. Això dona al conjunt una gran simpatia, augmentada encara per un esforç visible i molt lloable, que clarament es veu que han fet aquests artistes, en presentar-se al públic, col·lectivament, per primer cop.

D'alguns d'ells n'havíem vist ja, no obstant, obres, ara disperses en les darreres exposicions d'art, o bé en exposicions que particularment celebraren, i cal dir que el públic havia sigut interessat per l'obra d'alguns d'aquests noms que van en el catàleg. Cap d'ells, però, havia mostrat obres de l'interès d'algunes que són ara exhibides, com per exemple el «Mercat»

d'en Francesc Guinart, a l'un cap de la Sala, i «La Deu» d'en Vila-Puig, que ocupa l'altre capçal.

En Guinart, cal dir que es revela un pintor de gran temperament en aquesta tela. Alguna inexperiència de colorista li disturba poc o molt el magnífic espectacle del seu quadre ple de vida i revelador d'una visió verament pictòrica de les coses. La vella tradició de l'impressionisme d'en Casas i d'en Mir, reapareixen aquí com un producte vigorós i espontani d'aquest temperament tan estimable. Hom sent que aquest quadre obra a l'artista el seu ver

camí, que encara no sembla trobat en els seus dos paisatges, exhibits conjuntament.

En Vila-Puig és un pintor dolç, que copsa de la natura els aspectes amables. L'ampla taca, que el seu pinzell estima, no el priva d'aprofundir en la recerca de la veritat real. El seu quadre «La Deu» agafa una noble qualitat pictòrica, i bé que menys espontani que el seu paisatge «El Pont», brillant de frescor juvenívola, el massa compost, no li lleva aquest to de bona pintura que en Vila-Puig ha lograt en aquesta tela.

Es presenta l'escultor López, amb notables bronzes, segurs i fermes de modelat. Es revelen en aquestes obres els inicis d'un escultor fort, dotat del sentit de la plàstica. De les seves tres obres, el

bronze «Flors mortes» ens sembla el millor.

Carles Llobet, en el retrat i en el bodegó, camina encara insegur. Es veu que hi ha en ell un pintor de temperament que recerca el punt just de la seva orientació, per a llençar-se a bones empreses. Simple, el seu retrat és pintura pura, i cal agrair a aquest artista aquesta simplicitat honorada. Molts, amb la pintura que ell sap i una mica d'escenografia, haurien fet una composició que hauria cridat l'atenció del públic.

A en Ramon Ribas hi sentim, com en el cas d'en Llobet, l'honrada recerca pictòrica. Qualitats, matèria, gust de la pintura per la pintura; lluita i esforç per alcançar un ideal que a trossos es realitza i en altres no.

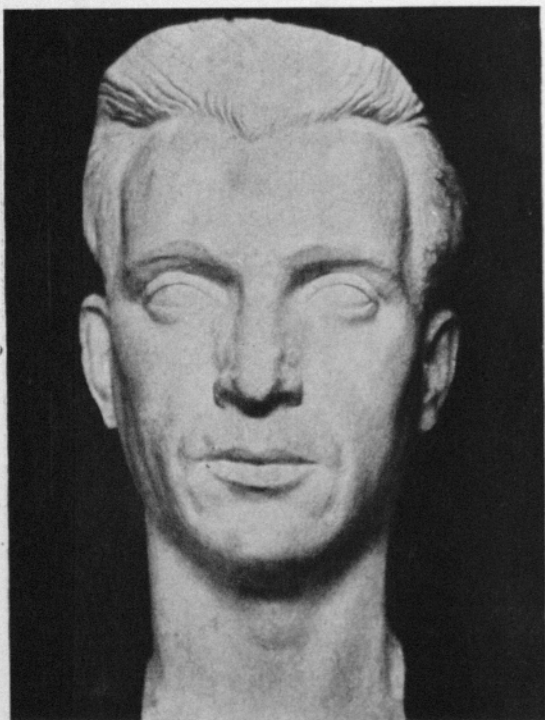
En Solana sorprèn. La seva pintura al tremp és aspre, i poc sovint arriba a ésser justa. Es veu que aquest artista porta en si valors que una forma de produir-se estranya no deixa veure encara. La gran sinceritat que les obres revelen, no obstant, el fa mereixedor d'una expectació respectuosa, i en el quadre de «La Cala», més que això, hi ha trossos de veritable valor, especialment en l'aspecte de la seva composició.

En Lluís Gómez també és un cas d'artista en formació. Les seves «Cases Pairals» són un bell tema d'estudi on el pintor es debat bravamant, logrant resultats interessants.

En Laureà Bonet és un artista naturalment dotat. Als seus quadres hi manca fer-se, però són impressionants com a base d'una pintura sincera i forta, a la qual manca la resolució definitiva de moltes de les promeses que inicia. El seu quadre de les roques (hem oblidat el títol), al costat del quadre d'«El Mercat» d'en Guinart, és una franca i clara exposició de «la cosa» feta amb amplada de visió i desembrac instantiu.

Un cas de fina sensibilitat és el del quadre d'Alexandre Coll «Bar-racòpolis». Millor que en el seu «Descans», en opinió nostra, l'artista es mostra perceptor agut i fàcil de la realitat, que tradueix amb una franquesa elegantíssima.

Un altre escultor molt interessant és en Llorenç Cairó. Els retrats ens plauen més que el seu nu. So-

LLORENÇ CAIRÓ. — Retrat de J. B. — Galeries Laietanes. Exposició dels «Conreadors de les Arts». (Cl. Matos.)

VILA-PUIG. — La Deu. — Galeries Laietanes. — Exposició dels «Conreadors de les Arts». (Cl. Matos.)

bri i tendint a la justesa, modela amb un pur sentit de la plàstica.

Interessant el quadre de «La Mare i el fill» d'Antoni Bescós; demostra qualitats molt dignes d'apreci, i fa esperar que l'oblit de determinades fórmules avantguardistes duren el bell sentit que aquesta obra ens mostra a solucions més plaents. Cal dir, però, que la devoció amb què l'obra és feta li dona una vibració i un interès que molts avantguardismes no tenen.

Els paisatges d'en Bou, sucosos i intensos, pequen, com altres obres de l'artista, de certs desafinaments de tècnica. El cas d'en Bou és curiós, i creiem que algun problema d'òptica hi balla pel mig. En les seves obres hi ha unes sobtades desviacions per a estones arribar a semblar trossos d'un quadre, pintats amb una tècnica que s'enganxa damunt d'altres fets segons altra tècnica. Hi ha fibra i joventut, i una gran noblesa.

En Picó, finalment, presenta, en el seu quadre «De ma terra» l'espectacle d'un carrer animat d'algunes figures. El propòsit sol revela un temperament originalíssim, i una empena que mereix respecte i atenció. La resolució, però, no arriba a terme, bé que en el quadre hi hagin estimables qualitats.

En resum, doncs, «Els Conreadors de les Arts» ofereixen la visió simpàtica d'un aplec de gent jove que treballa seriosament i s'esforça, alhora que dona ja resultats de positiu valor, dins el nostre món artístic.

Felicitem als «Conreadors de les Arts» per l'èxit i la simpatia pública que s'han guanyat.

Saló de «El Camarín». — Al Camarín han exposat darrerament els artistes alemanys Jordi Liebhart, pintor, i Carles Boessenecker, escultor. Les obres pictòriques de Liebhart tenen moments de profunditat interessant i espurnes de visió ben personal; però és una pintura un xic mancada de simpatia. Les visions de Mallorca, sobre tot, demostren que entre l'artista i l'espectacle hi ha un formulisme artístic que desfigura les coses i d'elles no ens arriba l'emoció pura del pintor.

En els gravats i dibuixos ens plau més.

L'escultor Boessenecker presenta,

FRANCESC GUINART. — Mercat. — Galeries Laietanes. — Exposició dels «Conreadors de les Arts».

entre alguns bronzes, una testa retrat d'home exquisit. Més insegurs els seus bronzes, les preocupacions estilístiques embussen la fresca emoció que traspuja en el retrat d'home.

De conjunt, pot dir-se, però, que aquests dos artistes mostren una producció molt estimable, i hem d'agrair-los l'honor d'exhibir les seves obres en les galeries de Barcelona.

Saló Parés. — S'han inaugurat a aquest Saló les exposicions d'engany, amb l'exhibició d'una sèrie d'obres del reverend Josep Soler de Morell. Les notes de paisatge d'aquest pintor revelen una sinceritat d'aficionat amorós dels espectacles de la naturalesa, que s'aplica en els seus lleures a l'agradosa tasca de fixar-los en la tela.

Galeria Antoniotti. — A la Galeria Antoniotti (carrer dels Banys, n.º 22) s'hi ha establert una sala d'exposicions d'art, que inauguren tres joves artistes, que són tres sòlides i molt serioses esperances de la nostra pintura. Bé que aquesta exposició és dedicada a notes i apuntacions, d'ells en sabem obres més completes; però cal dir que aquestes notes, per elles soles, produeixen la sensació de que ens trobem davant de tres artistes que faran parlar d'ells en l'avenir.

Les notes d'en Camp són d'una extraordinària intensitat pictòrica, i anuncien un dels nostres coloristes més profunds. Hi ha la força d'un gran esperit i la concreció d'un temperament pictòric fortíssim. La nota «Olimpia de Circol» és fortíssima. «La Processó a Borges d'Urgell» té, demés d'aquesta força, una gran emoció. Esmement, per no dir-les totes, «Figures a ple camp», «La caseta del guarda-agulles» i «El Xiringuito».

Ramon Soler, d'una sensibilitat

més prima, exalta en fineses aquesta característica del seu temperament. Els seus dibuixos colorits són exquisits. Citem les notes «El Canyet» i «Camí prop del Canal», verament deliciosos.

Antoni Roca, caricaturista excel·lent i pintor d'aguda sobrietat, presenta diverses notes de color fortíssimes, expressant-se el seu temperament en una visió fonda i dolçament melancòlica del paisatge. Esmement les notes «El Camí» i «Les primeres cases del poble».

Aquesta exposició de notes és un dels anuncis més falaguers del nostre avenir artístic. Tres casos de fonda i seriosa vocació, dotats de gran temperament i de grans aptituds, s'hi mostren. Enhorabona.

Galeries Malmedé. — Exposició de pintures, gravats i objectes d'art d'Extrem-Orient.

S'ha obert a les Galeries Malmedé una interessant exhibició i venda de pintures i objectes d'art xinès i japonès. Hi ha entre els materials exhibits alguns exemplars verament notables, especialment en la ceràmica. Són importants unes pintures sobre seda del segle XVIII.

Cal agrair a la direcció d'aquestes Galeries el bon encert d'una exhibició d'aquesta mena, que ajudarà a il·lustrar el gust per les coses de l'art d'Extrem-Orient, que la moda ha iniciat entre nosaltres d'un quant temps ençà.

El pintor suís E. Ravel a les Galeries Laietanes.

La Galeria G. Ledor, de Ginebra, ha organitzat una exposició a les Galeries Laietanes, de Barcelona, de les obres del famós pintor suís n'Eduard Ravel (1847-1920). Pintor d'anècdota i costumista, Ravel va

rebre la influència poderosa de l'art impressionista de França, produint dins aquesta nova manera obres d'una vigor i d'una frescor extraordinàries.

Mestre representatiu de l'escola suïssa moderna, Ravel, en ésser presentat al públic barceloní, ens mostra un caire de la vida artística europea poc conegut.

Cal agrair a la Galeria Ledor, de Ginebra, l'atenció envers el nostre públic, que va guanyant-se un títol d'intel·ligent, ben merescut, en els centres d'art europeus.

Exposicions que s'anuncien. — A les Galeries Dalmau, Exposició de Pintures de K. Leyde, oberta des del 15. A les Galeries de «El Camarín», des del 17, pintures de R. M. Padilla. A les Galeries Laietanes, des del 20, pintures de S. Llavanera.

Saló Parés. — Al Saló Parés exposa una sèrie de pintures el conegut artista Eduard Flo. Els seus temes varis de paisatge, natura morta, figures i composicions, revelen un temperament vari i atent als diversos aspectes pictòrics de la realitat.

NOTICIARI

Un sarcòfag cristià a Barcelona

Fent obres en una finca del carrer de Manresa, propietat de la senyoreta donya Teresa Amatller, famosa col·leccionista, ha aparegut un sarcòfag romà cristià que es judica d'alt interès.

Encara no vista l'obra, i sabent que la té en estudi el reverend mossèn Josep Gudiol, esperem d'ell una notícia destinada als lectors de la GASETA DE LES ARTS.

En Rafel Benet

Amics que han vist la producció pictòrica de Rafel Benet, durant aquest estiu, en fan grans elogis. Esperem que tindrem el plaer de veure-la exhibida en alguna de les nostres sales d'exposició, i que aconseguirà amb ella el succés que obtingué en la seva exposició de l'any passat a «El Camarín».

**AGENCIA
INTERNACIONAL
DE
WAGONES CAPITONNÉS
Y CADRES**

GUARDA MUEBLES
MODERNO

Isidro Bonnevie

SERVICIOS ESPECIALES
PARA EXPOSICIONES
Y MUSEOS

Plaza Nueva, 10 · Tel. 3330 A.
BARCELONA

**REVESTIMENTS
DECORATIUS**

DEKOR

**Novíssima aplicació
de la URALITA a les
Arts Decoratives**

REPRODUCCIÓ EN RESPATLLERS I
ARTESONATS DE LES TALLES ANTIGUES
DE FUSTA EN LLURS TONS NATURALS

URALITA, S. A.

BARCELONA. PL. ANTONI LÓPEZ, 15
TELÈFONS 1644 A. - 848 A.

LLOC D'EXPOSICIÓ I VENDA:

PASSEIG DE GRÀCIA, 90 — SUCURSAL
TELÈFON 53 G.

GASETA DE LES ARTS

Petrítxol, 8

EDITORIAL POLIGLOTA

Subscripció Barcelona... 2 pessetes al mes
Id. fora... 2'75 id. id.
Número solt... 1'25

APAREIX QUINZENALMENT

LONES, LONETES, LLANETES
I ALTRES TEIXITS

TOLDOS, VELAM, BANDERES
I SIMILARS

TENDES DE CAMPANYA
DE DIFERENTS MODELS

CONFECCIÓ DE TOTA CLASSE
DE TREBALLS DEL RAM

G. ESTAPÉ

PASSEIG DE SANT JOAN, 8

TELÈFON 203-S. P.

BARCELONA

JOAN BUSQUETS

Casa fundada l'any 1840

MOBLES ARTÍSTICS DECORACIÓ
OBJECTES PER A PRESENT

Exposició, Despatx i Tallers:

Passeig de Gràcia, 36 - Tel. 5314 A - Barcelona

LLIBRES D'ART

PER LES ARTS DECORATIVES,
ARQUITECTURA • PINTURA
ESCULTURA • MOBLES
FERROS, ETC., ETC.

Llibreria FABRE

Rambla Catalunya, 52 • Barcelona

ANTIGUITATS D'ART

Call 28 PRAL.

(CARRER FERNANDO)
(PLAÇA ST. JAUME)

BARCELONA

TEL. 813-S. P. GRANVIA, 643

BARCELONA

CASA FUNDADA L'ANY 1835

A. Badrinas

BARCELONA (G.) Taller: Neptú, 2
DR. RIZAL, 34, I 36 (PROP LA DIAGONAL)

Mobles moderns Marqueteries d'art
Fusteria fina

Decoració d'interiors Arts industrials

HISTORIA DEL ARTE

per J. PIJOAN (segona edició)

AQUESTA OBRA, QUE ES POT DIR LA MILLOR I MÉS COMPLETA DINTRE DEL
SEU ESTIL, INCLOU TOTS ELS DESCOBRIMENTS MODERNS EN HISTÒRIA,
ARQUEOLOGIA I CRÍTICA. TÉ TRES VOLUMS, QUE TRACTEN, RESPECTIVA-
MENT, DELS POBLES PRIMITIUS, DE L'EDAT MITJANA, DEL RENAIXEMENT
I FINS A L'ART MODERN. ÉS UNA OBRA MOLT PROFITOSA PER A TOTS
AQUELLS QUE DESITGIN AMPLIAR SA CULTURA ARTÍSTICA.

SALVAT EDITORES, S. A.

41, Carrer de Mallorca, 49
BARCELONA

Escultura Decorativa i Gran Decoració

Joaquim Campaña

PROJECTES I MOBLES
ANTICS I MODERNS •
TREBALLS EN GUIX
MODELS PER A BRONZE

Taller: NÀPOLS, 307 BARCELONA (G.)
(ENTRE CÒRSEGA I INDÚSTRIA)

Assegureu contra incendis

ELS VOSTRES MOBILIARIS QUE AMB ELS
OBJECTES D'ART, ANTICS I MODERNS,
QUE FORMEN PART DEL MATEIX,
ESTAN EN CONTINU PERILL
D'ESSER DESTRUÏTS

DIRIGIR-SE PER ESCRIT O PER TELÈFON A LA
Oficina Tècnica d'Assegurances
CAMIL GRAU

RONDA UNIVERSITAT, 6, 1er, 2^a
TELÈFON 4443 A. BARCELONA

CONSULTES I DADES EXCLUSIVAMENT
A L'ESTATGE DEL SOL·LICITANT

LA PINACOTECA
de
GASPA ESMATJES

MARCS I GRAVATS
EXPOSICIONS PERMANENTS

Corts, 644 (entre P. Gèlia i Clavé). Telèfon 5045 A.
BARCELONA

TALLERS MECÀNICS DE FUSTERIA

Joan Ruiz

Successor de J. Calonja

FAÇANES • TENDES • ALTARS
DESPATXOS • MAGATZEMS, ETC., ETC.

FUSTERIA PER A EDIFICIS-PARQUETS

Roger de Flor, 141 - Passatge Tasso, 13
Telèfon: 785 S. P. BARCELONA

Reportatges d'Art

F. SERRA

Salmeron, 156, 2.^{ON}

BARCELONA

ANTIGA CASA A. OLIVA
FUNDADA EN 1885

T. Priu Mariné

Taller de daurats • Altars • Imatges
Decoració i reproducció en pasta
d'objectes d'art antic i modern
Casa especial per a la restauració
de retaules antics

Consell de Cent, 368 Barcelona
(entre Bruch i Girona)

TOMÀS AYMAT

Manufatura de Tapisseries d'alt i baix llç i Catifes nuades a mà

RESTAURACIÓ D'ANTIC I MODERN • LA MANUFACTURA S'ENCARREGA DE PROJEC-
TAR EN ORDENACIÓ AL LLOC QUE S'HA DE DECORAR O ENCATIFAR, O
BÉ EXECUTA SEGONS PROJECTE DEL QUE FA L'ENCÀRREC

Rius i Taulet, 21 • S. CUGAT DEL VALLÈS

TELÈFON : Sabadell 4020

EXPOSICIÓ

Compra i Venda d'Antiguitats

J. Valenciano

Corribia, 2, pral. (Cant. Pl. Nova)

BARCELONA

El més gran assortit

Llibres d'Art

LLIBRERIA
SUBIRANA

Porta-ferrissa, 14 Barcelona

LLANTERNES

NOU MODEL

PER A PROJECTAR AMB PERFECCIÓ

POSTALS
I POSITIVS

CINES

PER A

FAMÍLIES

CUYÁS, Portal del Angel, 11 i 13.- BARCELONA

